

„Mindig bimbózik valami új az ember fejében...”

*Tóth Béla, a szegedi Somogyi Könyvtár
nyugalomba vonult igazgatója mesél*

Az első könyv, amit olvasni kezdtem, persze az olvasókönyv volt. Körülbelül akkor teljesedett ki *Móra Ferenc*nek az a hat osztályra szóló *Betűország virágoskertje*, amely az első osztálytól a hatodikig mindenféle olvasmánnyal szolgált. Én hallatlanul élveztem, borzasztó jóízűnek, a szám, a guszтусom szerint valónak tartottam, mint az anyám süttötte kenyeret. És tudtam is kívülről a kis versikéit. De volt abban minden, mint a koldus tarisznyájában, most olvasva látom, hogy mennyire a gyerekészre volt alapozva. De hát ezt ne tekintjük könyvnek! Ami az első könyv volt...?

Volt egy istenáldotta ember Dombiratoson, a községi főjegyző, *Almássi János*nak hívták. Másutt is megemlékeztem már az öregről, mert nagyon kedveltem. De nemcsak a gyerekek, a lakosság is nagyon szerette. No, ikergyerekei voltak neki, a Margit meg a Jancsi. Sülve-főve együtt voltam a gyerekeivel, hisz jó szomszédok voltunk. Óvodába már együtt jártunk, az iskolába is. Ha az ő gyerekei találtak átjönni akkor, amikor mi ettünk, azok úgy ettek ott, mint otthon, és én is önáluk. Csak

náluk jobb volt a kaja. No elég az hozzá, hogy iskolai szünet volt, egy nagy lecengélő pangás. Az ő gyerekei talán rokoni alapon nyaraltak valahol, az öregnek rengeteg ideje volt, sokat állt a község háza nyáron nyitott ablakába. Nekem akkor az az épület borzasztó magasnak tűnt. A szobája ablaka a ház sarkán volt, és itt volt az az ártézi kút is, aminek apám a vizét itta. Az történt velem egyszer, amikor megyek vizért, hogy ott áll a főjegyző az ablakban és néz csak a vakvilágba. Persze köszönés, hát azt mondja: „Gyere már be!” Bemegyek, nem volt idegen, mert a gyerekeivel is bejáratos voltam oda, bár nem volt játszótér az ő hivatala. Elővett egy vaskos könyvet és ideadta: „Van időd olvasni, szeretsz is, olvasd ezt el, aztán majd elmondod mi van benne!”

A Pál utcai fiúk volt, egy már olvasott könyv, látszott rajta, hogy használták, hisz egy vaskos fűzött kötet volt. Elkezdtem én, abban a pillanatban elkezdtem olvasni, de az első oldalakon nem „gyere be”, szóval nem tudott megpendíteni se. Szépen letettem a könyvet, el is felejtkeztem róla. Eltelt néhány nap, megint néz ki az ablakon: „Na hol tartasz?” – „Sehol.” – „Te, én meghúzom a füled!”

De én annyira nem bírtam olvasni, hogy inkább elmentem egy másik kútra vizért, csak hogy ne kérhesse számon. Vittem is a friss vizet a háromliteres kannában, azért nem hat vagy tízliteresben, hogy mindig friss legyen. Igen ám, de apám ismerte a vizet, mindjárt azt mondta: „Az árokból merítetted te ezt a vizet?” – „Az ártézi kútról.” – „Az nem létezik, ez egy másik kútról való.” Hát csak oda kellett menni. Két tűz között voltam. Elő is vett az öreg: „Te, én meghúzom a hajad, ha el nem olvasod!” Neki kellett menni a könyvnek, míg aztán olyan jó húsz-harminc oldal után megéreztem az ízét. Hű, de milyen volt!

De otthon is voltak könyvek. Jöttek azok a

házaló zsidók, ügynökök, mutatták a mintakönyvet és részletre adták. Ha nagy sorozatot árultak és az iparosok nem bírtak meg magukban egy-egy szériával, akkor összefogódkodtak. Az uradalmi iparosok összeálltak hatannyolcan, és megrendelték mondjuk *Lev Nyikolajevics Tolsztojn*nak huszonvalahány kötetét. Emlékszem, a Singer és Wolfner kiadása volt. Mindenki mindent megolvastott és akkor gyufát húzva fölosztották a köteteket. Az összetartozókat persze nem törték el. Máig is megvan nekem nagyon jó állapotban. Így jutottam például *Victor Hugó*hoz. Rákaptam, amikor harmadikos vagy negyedikes lehettem A nevető emberre – döbbenetes hatással volt rám, talán a gyermekszereplők miatt.

Igazándiból mondom, hogy napi tizenhat óras munka után sem aludt el úgy a család, hogy betű ne érje elfáradt szemünket. A szüleim igazában azzal oltottak be, hogy amikor olvastak, úgy le tudtak buggyanni a könyvben, mintha egy külön világ kapuján átmentek volna. Anyám is. Néha elfeledve, hogy mit csinál, szóltam hozzá és alig tudtam visszabüvílni abba a világba, ahol én vagyok, mert ő átment egy másikba. Én még nem tudtam olvasni, nekik meg külön útlevelük van... Nem irigykedtem talán rájuk, hanem azt a módot óhajtottam megnyerni, amivel ők élni tudtak.

De nem voltak ők ebben egyedüliek, a falusiak közül is sok nagyon olvasó ember volt, jó olvasó emberek voltak. Mint ahogy volt olyan analfabéta, aki felnőtt korában tanult meg írni és olvasni. És nem szégyellték akkor az emberek, hogy ők analfabéta tanfolyamra járnak. Olyan boldogok voltak! Bajszos, ősz, öreg emberek szinte táncoltak örömeikben. Hogy el tudták olvasni mi van a borbély ajtaja fölé írva. Csinálták is a tanítók minden télen az analfabéta tanfolyamot.

Könyvekről, könyvtárakról

Az iskolában már a harmadik osztálytól kezdve minden osztálynak volt egy-egy piri-nyó kis szekrénykönyvtára. Nem gyerekeknek szánt irodalom volt benne, hanem mindenféle salabakter dolgok, olyan falujavító olvasmányok, mint brosúra a selyemhernyó-tenyésztésről vagy a kosárkötésről. Az akkori értelemben vett népművelési anyagokat hordták össze. Én mindet megnéztem, mert a többségükben szerszámok is le voltak rajzolva. Az meg borzasztóan érdekelt. A nagyapámat gyilkol-

tam vele, mert apámat nem lehetett rávenni, hogy csináljon nekem olyan szűrő árat. Még külön Bacsához is elmentem és ő aztán olyan nyelet csinált, hogy na. De hogy minek kellett nekem az...? Hiszen nem kötöttem én fűzfakosarat. De a méhészeti szakmunkák is érdekelték. Aztán volt egy szerény kiállítású természettudományi folyóirat, a címe már nem jut az eszembe, amiben nagyon izgalmas dolgokat találtam. Mit tudom én, leírást a hangyák életéről... Ezeket nagyon nagy kedvvel nézegettem.

Szépirodalom nemigen volt. Talán minden osztály könyvtárában egy-egy *Arany-* és *Petőfi-válogatás*, jó vastag válogatások. *Móriczot*, *Adyt* nem ismertük. Irodalom inkább az iparosok és kereskedők könyvtárában volt. Így jutottam hozzá például egy *Krúdy*-meséskönyvhöz. De sok silányság volt a kínálatban. Szerzőkre már nem emlékszem, de a lánytestvéremnek hozott ki apám onnan, egyre vélek-szem, *Aranyos leányszív* volt a címe. Ilyen szívfacsaró, émelyítő dolgok voltak, ami kimondottan gyerekeknek készült. Igazán jóízűvel nem találkoztam. Hanem *Vörösmartyt* az uradalom könyvtárából ismertem meg.

Apámék sülve-főve az uradalmi kastélyt reparálták, meg bővítették, alakították, aztán mint kőlök én mindig ott voltam. De nagyon rám volt parancsolva: „Nehogy lopj, az anyád istenit!” Amúgy nem voltam különösebben lopós, de a gyerek csak olyan, mint a szarka, ami fényes, meg ami neki tetszik, azt szívesen elsinkófalja. Gyönyörű dohányzójuk volt, olyan asztalokkal, amikbe – mint a kagyló – bele volt mélyesztve dió meg gyökér szinfnérből: a hamutartó. És ilyen szivarvágók meg mindenféle szutyakoló szerszámok, de gyönyörűek, nagyon kíváncsok. Láta apám a szemem járását: „Nehogy zsebre tégy egyet is te, mert olyat kapsz, hogy attól koldulsz!” De a könyvtártól nem tiltott el. Mennyezetig érő polcok tele könyvvel, bár zömivel idegen, főleg német nyelvűek voltak. Olyan három-négy nemzedéken keresztül halmozódtak a könyvek, a zsidó Roth dohánykertészről, akinek a családja református Ráth lett, mert nem volt jó zsidónak lenni, a Csipkai testvérekig, akiknek egyike Ráth Erzsébetet vette feleségül.

Ez a könyvtár virágjában volt az én gyerekkoromban, amikor elloptam *Darwint* németül, két kötetben. Nagyon szépen illusztrált mű volt, és én ennek egyik kötetét megtaláltam már a jegyzőnél magyarul. Ebben olvastam én a madarak szerzetkezéséről, hát ezért csaptam

meg németül is, hátha ábrában többet tudhatok meg. Engem a madarak nagyon érdekeltek, ez meg olyan aprólékosan leírta a párválasztást, én meg kölök voltam ugye. Gyönyörű volt no... Aztán ugyanonnan a *Vörösmarty* összes költeményeit is megfűjtam, de sokáig nem volt meg, mert éntőlem is ellopták. De az olvasás is olyan, mint a dohányzás: mérgezi az embert.

Aztán, hogy Szegedre kerültem, a Wirth és Rengy cégnél dolgoztam. Így aztán elkerültem a Hétvezér utcai munkásotthonba is, aminek nagyon szép könyvtára volt. A zöme ugyan ilyen lámpás könyvtár volt, Népszava-kiadvány, de úgy igyekeztek azért mindennel lépést tartani. Meg kell mondanom, nem a szépirodalom érdekelt engem akkor, hanem igen szép faipari szakkönyvtára volt. Tehát amit én hallás útján megtanultam a szakmáról, azt ott láttam leírva, például hogyan kell szárítani az anyagot. Ha így teszed, teknős lesz, ha úgy teszed, akkor nem. Szóval amit én gyakorlatban tudtam, azt a könyv megmondta, hogy az miért van úgy. Hogy merre van a tükre a fának? Hogy hogy szabad azt gyalulni és hogy lehet, hogy nem lehet, mert azt már a gyakorlatból tudtam, hogy szála ellen ne gyaluld, mert kiszakad az egész.

Egy évig vagy másfél portyáztam én ebben a könyvtárban. Egy *Varró Vince* nevű asztalos volt a könyvtáros, aki persze pénz nélkül csinálta. Egy olvasott öreg, nagyon jóindulatú bácsika volt, aki sokat járt a kezemre. A fia aztán belgyógyász professzor lett.

Aztán persze vásároltam is könyveket. Emlékszem egyhavi fizetésemért vettem meg a Széchenyi téren a Szent Imre könyvesboltban *Szerb Antal* kétkötetes világirodalom-történetét. Nem volt annyira drága, hanem inkább a fizetésem volt kevés. Hogy miért épp ez érdekelt engem, arra elmondok egy történetet.

A szegedi alsóvárosi temető sarkán máig meglévő földszintes házban volt a híres-nevezetes Sándor-kocsmá. *Juhász Gyula* is szeretett oda járni, még verseket is hagyott a tulajdonos két lányánál kéziratban. De volt a családban egy fiú is, aki azonban olyan italos lett, hogy kitagadták. A világon mindent megivott. Kikérte a jussát, azt is elitta. A végén ilyen ácsorgó fűrészelő volt. Egy összecsukható bakkkal meg egy fűrésszel kiállt a placcra, és oda ment fűrészelni, ahol megrendelték. Így élte a szegényember sorsát. Amikor a második lány is halálos betegen fekdűt és a végét érezte, elgondolta: „Uram, Teremtőm! Nekem egy nagy vagyon van a kezemben, és senki másom

sincs, csak az az egy testvérem.” Szerették őket a fiút. Ha elment hozzájuk, adtak neki enni-inni, de velük nem lakhatott, és a vagyonhoz semmi köze nem volt. Odahívatta hát mégis a lány a halálos ágyához és megmondta neki: „Rád hagyok mindent. A temetésem is el van intézve, nem kerül az fáradságodba vagy pénzedbe. Itt vannak a betétkönyvek, itt a lakáskulcs, itt a pincekulcs.” És amikor behatolták az utolsó testvérét az alsóvárosi temetőben, onnan egyenest a szülői házhoz ment. Mindjárt a pincekulcsot markolta ki. Gyönyörűen karbantartott pince, ahogy a villanyt felgyújtotta, kétoldalt a teli hordókkal. És ő, aki száraz szemmel, a szegény ember száraz szemével élte végig azt, hogy temet, nekidőlt a pincegádornak, és sirva fakadt afölötti bánatában, hogy „Uram, Istenem! Hiszen ezt a sok jó bort én már nem bírom meginni.” Ezen keseredett el.

Így jártam én is az uradalmi könyvtárat, meg aztán a Somogyi Könyvtárat látva. Én is ennek a részegesnek a mámorában éltem, hogy ha egyet elolvasok, mire megyek vele. És akkor már annyit láttam, hogy az egész nem leszlek képes megemészteni. Mert jártak a házalók, akik megkeresték az iparoslegényeket is. Tőlük vettem meg a Cserépfalvinál megjelent *Villon*-testámentumok *Faludi*-fordítását két kötetben. Részletre adta a koma. Nagyon jámbor volt, minden hónapban odajött az asztalosműhelybe. Nem sürgetett, ha mi enyveztünk, állt ott és várta, hogy fizessünk. Filléreket törlesztettünk havonta. Nagyon kedveltem ezt a két kötetet. Ugyanó árulta *Rabelais*-t is. Ez olyan kérdést vetett föl bennem, hogy hát hová kell ezt tenni? Hát ki mondja meg? Erre kellett egy olyan iránytű, mint *Szerb Antal*. Belenéztek a *Szerb Antal*ba és az beszél róla. Nem

tudtam, hogy ez kicsoda és az megmondja, hogy ki. Ezért kellett az a kötet. És akkor nyomról nyomra megy bele az ember a sűrűjébe, és akkor azt hiszi, hogy tud valamit, és amikor még beljebb megy, kiderül, hogy semmit, az égvilágon semmit. De meg az egészet megenni nem lehet, nincs is semmi értelme, hogy megedd. Ezért is jó azt tudni, hogy mit érdemes megkóstolni.

A Somogyi Könyvtárról

Már asztalos koromban volt kapcsolatom a Somogyi Könyvtárral. A háború alatt jártam oda, de dolgozni. *Csallány Dezső* volt akkor az igazgató, és a Wirth és Rengey céggel csináltatta azt a tizenkét magas, pácolt stelázsit, amire a könyvtár címtárának dobozait helyezték. Nekem kellett a helyszínen összeakasztani, szerelni azokat. Ekkor léptem először a könyvtárba. És nagyon megbámultam, hogy itt mi van. A raktárba be lehetett nézni egy rácsos ajtón keresztül, de annál tovább nem lehetett menni. Mindent a szemnek. Én a Somogyi Könyvtárból nem kölcsönöztem, de attól kezdve a hangulata bennem volt, és amikor egyetemi hallgató lettem, jobban szerettem oda járni, sőt állandó olvasója voltam a Somogyinak. Az Egyetemi Könyvtárban nem szerettem, mert ott borzasztó bakafántosak voltak a kiszolgálással. A Somogyi csendesebb volt. Nem volt olyan lükdelőzés, olyan tudományosság. Az egy kicsit engem csikart. Itt szabadosabbak voltak, egyszerűbb volt minden.

A végleges odakerülésem már szinte a véletlen műve volt. Ezt megelőzően kollégiumigazgató voltam. Így éltem meg 1956-ot is, amikor félnem kellett. A kollégiumban csak egy gondnok, meg egy portás volt velem és a négyszáz gyerek. Ők aztán épp négyszázféleképpen gondolkodtak. Úgy voltam én velük, mint a kotló, amelyik kácsát költött ki. Amikor azok vízre mennek, csak ott totyorog a vízparton, mert nem tud úszni. Pedig énnekem senkivel az égvilágon semmi bajom nem volt. *Lazúr Barna*, a szegedi nemzetőrség parancsnoka rám akarta bízni a fegyverraktárrá átminősített kollégium parancsnokságát, s amikor nem vállaltam, huszonnégy órát kaptam a gyerekek holmijainak egy szobába való összepakolására. De ezalatt meg olyan ismerőseim, barátaim kerestek meg, akik kommunista beállítottságuk miatt féltek a népharagtól, s akik általam jutottak fegyverhez. Aztán a konszolidálódás után a

kollégiumot átköltöztették a jezsuita rendházból a Hősök kapuja melletti egykori DEMKE-épületbe. Itt egy irtózatoss csevejde, dzsumbuj banda gyűlt össze, hogy borzasztó szenvedés volt az igazgatóság.

Ekkor került *Tari János* a városi tanács elnökhelyettesének *Biczó György* mellé. Én meg Tarival sülve-főve jóba voltam. Ő apátfalvi gyerek volt, így földiek is voltunk, közös gyökereink voltak: amikor hallgató korában meg-nősült, násznagya is voltam neki. Egyszer azt kérdi tőlem, hogy nem akarok-e elmenni a Somogyi Könyvtárba dolgozni? – „Hát minek mennék én oda?” – kérdem. „Tudományos főmunkatársnak” – válaszolja. „Mennék én örömmel, de kicsoda ez?” – Hát azt ő se tudta, csak illetékes helyen, a minisztériumban közölték vele, hogy erre van lehetőség. Mire én megkértem: „Koma, a te kezdedben van az országos telefon, érdeklődjél már, hogy mi ez, eszik-e, vagy isszák? Meg a másik, hogy hol van ilyen? Ki az, aki ezt csinálja, és majd én megkeresem és megkérdem tőle, hogy s mint?”

Egy bizonyos idő eltelte után mondja: „Megvan ám a pasi! A Szabó Ervin Könyvtárban ügyködik, *Berza Lászlónak* hívják.” No föl is utaztam Pestre, meg is találtam Berzát, mondom neki, hogy mi járatban vagyok. Nagyon jól összezemeledgettünk, félig-meddig ő is szegedinek érezte magát, mert itt végzett a tanítóképzőben. Kérdi, hogy miért érdekel a munkája. Mondom. „Apám, vállalj el, a világ legjobb dolga!” Ő akkor már belekóstolt a Budapest-gyűjtemény építése kapcsán a helyismereti kutatómunkába, és tele volt lelkesedéssel.

Aztán ilyen úton-módon kerültem oda 1958 szeptemberében helyismereti munkatársnak. De évekig nem evvel foglalkoztam, mert nem volt elég létszám. Meg a beilleszkedés sem volt könnyű. A könyvtárszakon frissen végzetek nem álltak szóba velem. Nem is vagyok könyvtáros, meg szent meggyőződésük volt, hogy nekem '56 miatt kellett eljőnnöm a kollégiumból, és ezt hirdették is. Nem a szemembe, mert semmilyen értelemben énvelem szóba nem álltak. Nem is tudtam én sokáig, hogy honnan fúj a szél, miért van ez a tartás velem szemben. Persze én végül is janicsár voltam, ezért az igazgatóm, *Bezerédy Pista* is tartott tőlem, meg kaphatta is a szemrehányást, ha énvelem a kellenél többet beszélt.

Először a kölcsönzőben dolgoztam, s ha nem voltam a pulthoz ragasztva, a polcok között

öbolyögtem, igyekeztem megismerni a könyvtárat. Az 1955-ben fölépült Tisza-parti terem még akkor nem volt bepolcozva. Csak különböző csömpölyegök voltak a padlóra pakolva. Így volt oda kupacokba öntögetve a *Szabó Imre* által 1956-ban a Somogyi Könyvtárba menekített Gorkij könyvtári állomány. Senki ahhoz hozzá nem nyúlt. Amikor voltak kis szabad időszakaim, elkezdtem ott a földön rakosgatni, mert enghem érdekelt, hogy mi van benne. A végén valahonnan ki tudtunk imádkozni rozoga vaspolcokat, hogy az anyag egy részét föl lehetett ide rakni. Olyan nagyobb életműveket, mint *Gorkijét* vagy *Puskinét*.

Azért Tari Jani se felejtett el. Egy bizonyos idő után megkérdezte, hogy csináltam-e már valamit. – „Semmit” – feleltem. Erre egy idő után elővette Bezerédyt is. Persze Pista bácsi is észnél volt, mindjárt mondta, hogy nincs elég ember, akivel ki tudna váltani a kölcsönzéstől. Akkor valami félműszakos bért nyomott oda. Így fél napom fölszabadult. Aztán adta az első fényképezőgépet is. De az első megrendelést is, hogy gyűjtsem ki a sajtóból, amit a szabadtéri játékok történetéről elő lehet kapárszni. Gyorsmásoló akkor még nem volt. Így megtanultam *Csongor Győzötől*, a múzeum igazgatóhelyettesétől fényképezni, a fényképeket kidolgozni. Nagyon jól beállított eszközei meg biztos receptjei voltak. A megtalált cikkeket lefényképeztem, majd kinagyítottam. Egész album lett belőle, ugye nagy irodalma volt a szabadtérinek.

Aztán elkezdtem fényképezni a lebontásra ítélt házsorokat is. a szabadtéri mellett az ipartörténetre vonatkozó adatokat is gyűjtöttem. A forrásjelöléseimet egy suszterkatalogusba rendeztem. Hát egyszer csak kapta Bezerédy Pista a verdiktet, hogy lejönnek a KMK-ból Sallaiék megvizsgálni, hogy én itten milyen potyára piszkolom a gyöpet. Nekem elő kellett mutatnom a produktumot. Akkor már volt vagy tizezer reprodukció meg fényképem. Az öreg Sallai Pista nagyon kibukott ezen, főleg az épületfotókon. Hogy miért nem a múzeum csinálja az ilyet? Miért az én dolgom ez? Hogy vesz ilyet nyakába a könyvtár? És szinte elutasító volt a nézetük. Nem azt mondom, hogy összeszidtak, de fölöslegesnek, nyikhaj-ságnak tartották, míg elteltt megint egy bizonyos idő, amikor visszakoztak. Lejött Kondorné, Sallai meg nem tudom még ki, hogy jobban utánanézték és teljesen igazunk van, ha csináljuk, mert ők azt hitték, hogy mindez benne van a lapokban és kiderült, semmi nyoma sincs

annak, hogy egész utcákat elbontanak és a lapok egy szót sem közölnek róla. Úgyhogy, ha az utókor elkezdni ezt nézni, nem fogja tudni, hogy mi is történt. Így a végeredmény az volt, hogy „csináld koma, de ne négy, hanem nyolc órában!” Sőt a KMK javaslatára a könyvtár további létszámhoz jutott.

Az igazgatói posztról

Én nem akartam igazgató lenni, meg igazgatóhelyettes sem, de így hozta a sors. Bennem már akkor az a gondolat nyüzsgött, hogy írni kell. De Bezerédy Pista egyre csak huzozálta, hogy legyen a helyettese. Talán nem elsősorban az utódlás kérdése izgatta, hiszen 1970-ben még nem volt idős ember, hanem inkább a tehermegosztás. Mert azért ha csipetenként is, de egy kis fejlődés mindig volt, egy kis létszámot mindig kaptunk. Amikor én odakerültem, még csak tizenvalahányan voltunk, amikor meg igazgatóhelyettes lettem, a negyvenhatig elmentünk. Aztán 1972 végével Kirschner Marci nyugdíjba vonult Vásárhelyen, és a megyei könyvtári funkciót Szegedre kellett hozni. Bezerédy nem vállalta a megyei könyvtárigazgatóságot, így némi huzavona után én kaptam a megbízást.

Nehéz időszak volt, de találtam abban azért örömet is, mert az ember látta, hogy csinál valamit. Az olyan volt, mint asztalosnak lenni. Hogy itt van ez a szőrös deszka, amivel ebben a pillanatban találkoztam össze, és ebből rejtek fiókú íróasztalt kell nekem büvölni. És amikor a deszka fölött kimondta a mester az igényét, akkor énelöttem megképzett, hogyan fog az kinézni. Hogy csikolábú lesz-e, meg ugye duplafenekű lesz, hogy a hátulján mit kell megnyomni ahhoz, hogy a titkos fiók így kinyíljon... Nem az elemi dolgokat, a fogazást és a többit kellett előre látni, mert az az ember kisujjában van, mint a biciklizés, hanem az igények és a lehetőségek ismeretében kellett előre elképzelni a készülő bútordarabot. Itt is: beérkezik tizenhat ember. Az átszervezés első pillanatától kell számukra a munkaföltételeket biztosítani, különben nem tudnak dolgozni. Hiába várom el tőlük, hogy jó lánglisztet öröljenek Öttömösön, Felgyón vagy Apátfalván, ha nem bírnak megfelelő eszközökkel, akkor azt nem lehet megtenni. Erre nem akart akadni pénz.

Külön gond volt a megyei könyvtár városi főntartása. A megye, amikor kiderült, hogy

Tito láncos kutyája nem ugatja meg már, vagyis Vásárhelyről Szegedre lehet és kell átköltöztetni a megye központját, úgy képzelte el, hogy mint a földhivatal vagy az adóhivatal, majd a megyei könyvtári osztály is egy hivatal lesz a megyetanácson belül. Hát ez ellen a minisztérium, Kondornéék hallatlanul föllázdak. Kitartottak azon véleményük mellett, hogy csak gyakorló könyvtárosok művelhetik a megyei hálózat módszertani irányítását. Olyan nincs, hogy majd kiürünk, és akkor a községi könyvtáros haptákba áll. Elég az hozzá, hogy ez nagy pálfordulást jelentett. Akkor a megyén ők mérgükben úgy számoltak el, hogy összeirták, amit ráköltöttek a vásárhelyi könyvtár megyei funkcióira – egy liter benzint két forint hatvan fillér, egy rizsma papír huszonkét fillér –, mindezt összeszámolták, és állítólag máig is az akkori árfolyamon teszik hozzá a városi pénzhez a mi megyei munkánk fönntartásának költségeit. Egyébként azok minket soha ki nem segítettek. Én nem irigylem a megyei levéltárat, de meg lehet nézni, hogy milyen kiadványaik vannak. Azt mi is meg tudtuk volna csinálni, azon a színvonalon, de ilyen célra sem láttunk egyetlen fillért sem tőlük. Sem nyomdára, sem papírra. Néha azt éreztem, hogy külön embereik vannak, mint a kálmágon a kolonc, hogy visszahúzza, nehogy valamire is jussunk. Én meg szuflás gyerek voltam, volt úgy, hogy még géppuskával is megfenyegettem őket. És én ezt akkor annyira a szívemből mondtam, annyira komolyan vettem, hogy máig nem felejtették el. Föl is emlegette a megyei tanácselnökhelyettes még a búcsúztatásomkor is.

De a városi vezetőkkel sem volt könnyebb. *Biczó György*, mint tanácselnök szóba se áll velünk. Be nem jött volna a könyvtárba. Akkor jött be, emlékszem rá, amikor az első jóbalétünk volt a kínaiakkal. Az tartós volt és sok delegáció járt itt. A kínaiak pedig meg voltak azért kultúrával verve annyira, hogy nem tudtak egy ilyen palota előtt úgy elmenni, hogy be ne kíváncsoztak volna. Tényleg érdekelte őket. Nohát egy ilyen kínai delegációt kísérve lépett be először *Biczó* a Közművelődési palotába. Innen ismertük meg egymást, hogy bekísérte őket. Egy másik alkalommal épp Vásárhelyen tartózkodtam, ki tudja hányadszor, amikor jött egy távirat, hogy ekkor meg akkor fogadás van a városi tanácsnál, és arra hivatalos vagyok, mert valami művészeti díjkiosztáson kapok húsz fillért. Katonáék persze elengedtek, én meg úgy mundérban, ahogy a vonatról leszáll-

tam, beálltam az ünneplendők sorába. Ugye nem volt leülés, hanem *Biczó György* mint tanácselnök jött végig és kezezett mindenkivel, ilyen udvarias diplomata módján, hogy „hogyan van?“, „mi újság?“, de nem is hallgat oda, mert már megy tovább. Én azért megfogtam a kezét és mondtam neki: „*Biczó* elvtárs, ha egyszer négyszömezt találkoznánk, megmondanám...” – Megütődött: „Mi az? Ja, ha vége van az itteni munkának, jöjjön és mondja meg!” – Hát jól van, időm van, egész napra elengedtek a laktanyából, oda is megyek. „Hát mi baj van?” – kérdezte. – „Az a legnagyobb bajunk, hogy magának van egy olyan embere, aki a költségvetésünkből örökösen kihuzigálja azt a tételt, hogy állományvédelem.” „Hogy-hogy?” – kérdi ismét. – „Hát – mondom – azt nem tudom, hogy hogyan, de lerongyolódnak a könyveink. És ebből valaki kimondottan nemzeti sportot csinál, holott a legértékesebb kézikönyveink nemnek tönkre. Emiatt olyan pusztulás folyik nálunk, hogy mi a haló porunkban is megfordulunk, úgy megátkoz az utókor bennünket, amiért nem törődünk vele.” – „Hát miről van szó?” – érdeklődött. – „Be kellene kötni a könyveket.” – „Aztán mennyi kéne?” – „Százezer.”

Akkor ez viszonylag sok pénz volt, de attól kezdve ez a tétel tabu volt, bár lehet, hogy fűtésre nem adott elég pénzt. Talán az fogta meg, hogy haló porában maga is megfordul, meg én is, úgy utálnak bennünket majd, hogy a szemünk láttára megy tönkre az állomány. Dehát azt se tudta, hogy mi az állományvédelem. Én nem tudom, mit gondoltak, hogy miniket valaki puskával védelmez? Hogy arra kell nekünk ez a pénz? Úgy látszik, ezt ő se tudta. Nem azt mondom, hogy ettől a nyakamba borult, meg hogy barátok lettünk, de azért ezután már többször beszélünk. Neki nagyon nagy fönntartási voltak, hogy anarchista vagyok. Abban az időben ez volt elterjesztve rólam, ő meg be lett oltva evvel.

Papp Gyulával, a későbbi tanácselnökkel kapcsolatban az volt az elterjedt vélemény, hogy mi jó barátok vagyunk, mivelhogy földik is volnánk. Pedig én nem vagyok vele földi, mert ő dévaványai. Tehát ő eredeti Békés megyei, én meg Csanád megyei voltam. De nem is voltunk soha barátok. Amikor *Biczó György* volt a tanácselnök, *Tari János* a helyettese, *Papp Gyula* a művelődésügyi osztályt vezette. Ő is ugyanabból a végből volt vágya, mint *Biczó*. Ugyanúgy nézett énram felszemmél, mint a varjú az üres dióra: csalódottan. A varjú

dolgozik, kivágja a diót nagy munkával, azt nincs benne semmi. Mérges. Biz nem volt a mi viszonyunk felhőtlen, nagyon csúnya feszültségek voltak köztünk, mert tele volt bizalmatlansággal. Nem mondott az nekem a pofámba semmit, de ha én bementem, akkor ő a másik ajtón kiment. Lehetett tudni, hogy hány óra van.

Később aztán, úgy az árvízi évforduló, 1979 körül volt, hogy Gyula egyre szorongatottabb helyzetbe került. *Komócsin Mihály*, aki akkor megyei első titkár volt, nagyon aktívan szembefordult *Papp Gyulával*. Hol azért vették elő, hol ezért hajkurászták. Mindig volt valami kolonc a nyakába téve. Én meg erről nem akartam tudomást venni, pedig engem is figyelmeztetett Komócsin: „Vigyázzon csak maga is!” – „Mit vigyázzak, vigyázzanak maguk!”

No ezért aztán Gyula az eredeti parasztész-szel gondolkozott, hogy az ellenségem ellensége az nekem a barátom. Mert ő Komócsin saját szájából hallotta, hogy miket mond velem kapcsolatban, hogy belefojtana a vízbe... Egyébként nem tudom, hogy miért haragudott rám ennyire. Talán, hogy ellentmondtam neki.

Mert volt egy időszak, amikor állandóan hívatott raporra, Én meg csúnyákat mondtam.

Bár emlékszem, hogy a legcsúnyább kitöréseimnek nem lett következménye, sőt talán épp az imponálhatott neki. Ugye ő egy nagylelkű ember volt, aki a veteránok dolgait, a család elhelyezkedését szívvel-lélekkel támogatta. Egyszer az ő ajánlatára odajött egy veterán család egy szép kis pogácsaképu leánykával, hogy azt vegyük föl próbaidőre. Hát három napon belül kiderült, hogy csipőficamos és nem tud létrára lépni, mondtam neki, hogy kített a becsület. Másnap már Komócsin maga elé rendelt. Azt mondja: „Azért nem igazi író maga, mert szívtelen, hogy ezeket az embereket maga nem veszi semmibe, ha már nyomorék, akkor nem kell. Vegye tudomásul, hogy a társadalomnak ezeket el kell tartani!” – „Persze, tudomásul is veszem, ha én volnék a társadalom, tebbe-vajba fűröszténém őket, de mi egy megnyomorított könyvtár vagyunk. Ha én csupa invalidussal töltöm meg, akkor írjuk ki, hogy ez az invalidusok laktanyája és hordjuk az ágytálat, de akkor ne kívánja – maga kívánja a leghamarább –, hogy ezt, meg azt, de azonnal adjuk elő. Különben is a társadalomhoz képest a mi létszámunkban a rokkantak aránya megvan.” – „Hogyhogy?” – „Van félkarú emberem, van féllábú emberem, van félszemű, aki szívbeteg. Féleszűnek meg ott vagyok én.” – Azt mondja erre: „Maga viccel.” – De erre már aztán kitört belőlem a hatelemi. Valamikor, a Hétvezér utcai munkásterthonban még tegeződtünk. Most a bennem levő kanász visszaváltott erre. „De b... rátok az Isten a temetőkaput! Hát vagyok én olyan nagyszívű legény, mint te! Mit gondolsz, ha én nyomorékokkal szedem tele a könyvtárat, mit fogunk mi ott csinálni? Te vagy a főnök, gondoskodj ezekről az emberekről! Ne az én nyakamba varrd! Én szánom őket, ha volna rá lehetőségem el is tartanám...” És így tovább. És erre nem mondta, hogy kifelé, hogy kikérem magamnak ezt a hangot. Szinte meghunyászkodott: „Jó. Akkor ez az én gondom, ugye?” – „Igen, a tiéd.” – Ezzel jöttem el. Csak nem vettem oda a nagylányt. Mégis, legközelebb, amikor találkoztunk, úgy tett, mintha mi se történt volna.

Szóval nem mindig fekete-fehérben játszódtak le ezek a dolgok, hogy vagy bezárom, vagy nem. Most Fofoszék azt mondják, hogy lépjek én be közéjük. Én miért lépjek be a Politikai Foglyok Országos Szövetségébe? Engem nem üldöztek politikailag, én nem voltam üldözött.

Én azt a sorsot éltem, amit a milliók. A milliók is megkapták ezeket a pofonokat, hát akkor én hová szövetkezzem?

Ilyen volt igazgatónak lenni. Bár ezt megélték más könyvtárigazgatók is. Az igazgatói értekezleteken is csak ki-ki-buggyant egyikből is, másikból is a baj. Az igazgatótársak közül fele-fele arányban voltak, akik elfogadtak, barátságukba vettek, és voltak, akik majdhogynem semmibe vettek. Az igazi szakemberek szemében én soha nem voltam szakember. Inkább csak azért voltam sikeres, mert nagy dumám volt, jó kapcsolatteremtő erőim vannak. Ennyi, amit elismertek. De annak is jaj, akit mindenki szeret!

Én tudom malomasztalos koromból, hogy elérhetsz olyan eredményeket, mint megcsinálsz egy lánglisztet öröklő, négy bokorköre járó műmalmot. De évek telnek, megy a malom, mint az istennyila, egyre jobban tudja, mint a jó hegedű a maga dolgát, minél jobban be van hegedülve, annál jobban szól. De eleinte csak úgy elcsipkednek az eredményeidből. Itt is levesznek egy kicsit, amott is, és egyszer azt se tudják, hogy neked közöd volt ahhoz. Énbennem ez csalódást csak azért nem okoz, mert nincsenek is hiú hiedelmek bennem. Az új könyvtár fölépítését is úgy teszem magamban a helyére, hogy nem piszkoltam potyára a gyepet. Nem szégyenlem, hogy elkészült. Mert sok keserűséggel, de nagy élvezettel is járt. Nagy élvezet volt elcsábítani azokat az okosokat, akiknek a belátásán múltott. Mert hogyha Komócsin keresztbe teszi igaziból a lábát, hát itt az Isten meg nem mozdít semmit. Én őt nem úgy tudtam meggyőzni, hogy elmondtam, mennyire fontos a világon a könyvtár. Ővele ezt nem lehetett, úgy kellett óvatosan becserkészni. Hát ezt nem szégyenlem.

A nyugdíjasságról

Ha mostanság megkérdezik, hogy mi van velem, azt felelem, hogy inkább ki? Csak az Úristen. Mert eddig legalább azt mondhattam, hogy az Isten meg a párt, de mára a párt már eltűnt. De azért épp most írom harmadszorra a Törököket. Valami regényes korrajzféle a törökkorból. De igazában nem a műfaja a fontos, hanem az, hogy van, s nem az, hogy hová lehet skatulyázni. Aztán a szegedi JATE kiadó, az ungvári és az újvidéki összefogott és megrendelték a Tiszajárást. Ez természetesen

sokkal bővebb lesz, mint ami 1980 januárja és 1987 márciusa között megjelent a *Tiszatájban*. Emellett persze mindig bimbózik valami új az ember fejében. Nem is író az, aki kifogyna a témákból. Nincs annyi könyv, amiben meg lehetne írni azt a sokat, ami az emberfiában moccanog.

Karpaszományos libapásztor koromban, amikor három lúd, két tojó meg egy gúnár őrizője voltam, történt a különleges eset Korpa Pista bácsi tehenével, a Bimbóval. Pista bácsi igen népszerű volt a magamfajta libapásztorok körében, gyakran volt igazlátó, gyermeki torzsalkodásaink igazságtevője.

Olyan pöcsikés idő volt, amikor nagyon csipnek a legyek. Szegény Bimbót is úgy összemarták, hogy szinte megvadult, és amikor Korpa bácsi a reggeli legeltetés végén fölszedte a pányvát, Kamrás felé kezdett szaladni a jószág, a Zsiros-tanya irányába, maga után vonszolva a földön Pista bácsit, a pányva végén. No egy napig nem is láttuk, majd csak másnap este jelent meg a póruljárt gazda a tehénnel. Korpa bácsi összekaristolta arcát látva megkérdeztük: „Megverte-é a bolondságáért? – „Nem verhetöm mög, mer’ nagytöhetőségű ez a tehén. Önni, inni is adok neki, de nem szólok hozzá” – volt a felelet.

De Bimbó ezt a szótlanságot annyira zokon vette, hogy napokig nem evett, nem ivott, már borzolódott a szőre. Csak akkor jött helyre, amikor Pista bácsi újrakezdte a beszélőviszonyt.

Hát ezt kell majd közelesen szálába szedve papírra vetnem. Talán egy karcolat lesz, ki tudja. Aztán, ha tavaszodik, a tápai hétvégi házon el kell végezni a tetőszigetelést, meg a bútorozást. Tavaly akartam még, de elverte, hogy az őszön följajánlották a vezetékes ivóvíz bekapcsolását. Árkot kellett ásni, gödröt betonozni a vízmérőnek. Meg sok időmet vette el a könyvtárból való kiköltözés is. Otthon a pincében igyekeztem egy asztalosműhelyt készíltani, és a gépek elhelyezése, beállítása sem ment máról holnapra. De most már csak jóízűeket kell dolgozni benne.

Melyhez egykori munkatársai, barátai és saját nevében is jó egészséget kíván, aki a Csongrád Megyei Könyvtár 1989. november 30-án nyugalomba vonult igazgatóját meséltette:

Gyuris György